Η κενοδοξία (Jean Claude Larchet)

Categories : ΘΕΟΛΟΓΙΑ

Date : 8 Οκτωβρίου, 2008

Η κενοδοξία, που απαντάται και ως ματαιοδοξία είναι ιδιαίτερα σημαντικό πάθος και πηγή πολλών άλλων νόσων της ψυχής. Ο Αγιος Ιωάννης Κασσιανός σημειώνει ότι εμφανίζει ποικιλία μορφών, διαιρείται σε διάφορα είδη, όμως συνοψίζεται σε δύο γένη, τα οποία θα μπορούσαν να θεωρηθούν ως δύο βαθμίδες.

1) Το **πρώτο είδος κενοδοξίας** αναφέρεται στην **επινόηση τρόπων ή την πρόθεση ανόδου του ατόμου [με σκοπό την αποκόμιση] σαρκικών και προφανών οφελών**. Αποτελεί την πιο κοινή μορφή κενοδοξίας, που προσβάλλει τον πεπτωκότα άνθρωπο αμεσότερα, ευκολότερα και συνηθέστερα. Συνίσταται στην επίδειξη αλαζονίας και την καύχηση για αγαθά που κατέχει ή πιστεύει ότι κατέχει· εκφράζεται και με την επιθυμία να βλέπεται, ν' αγαπάται, να θαυμάζεται (ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΜΕΓΑΣ), να εκτιμάται, να τιμάται, να επαινείται και να εγκωμιάζεται, ακόμη και να κολακεύεται από τους άλλους ανθρώπους (ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ ΚΑΙΣΑΡΕΙΑΣ, ΑΠΟΦΘΕΓΜΑΤΑ ΠΑΤΕΡΩΝ, ΙΩΑΝΝΗΣ ΓΑΖΗΣ).

Κοινό χαρακτηριστικό των αγαθών μέσω των οποίων ο ματαιόδοξος φέρεται αλαζονικά στο επίπεδο αυτό είναι η σαρκική και γήινη φύση τους· από την κατοχή τους αναμένει ανθρώπινες τιμή και δόξα, αποκλειστικά (ΙΩΑΝΝΗΣ ΣΙΝΑΪΤΗΣ, *Κλίμαξ*). Έτσι είναι δυνατό ο ματαιόδοξος να καυχάται και να επιθυμεί το θαυμασμό τού άλλου, για τις δωρεές που η φύση του έχει χορηγήσει (ΙΩΑΝΝΗΣ ΣΙΝΑΪΤΗΣ, *Κλίμαξ*, ΔΩΡΟΘΕΟΣ ΓΑΖΗΣ, *Διδασκαλία*), όπως την ομορφιά (πραγματική ή υποτιθέμενη) τού σώματός του ή της φωνής του για παράδειγμα τον τρόπο βαδίσματός του ή το παράστημά του (ΜΑΞΙΜΟΣ ΟΜΟΛΟΓΗΤΗΣ, *Αγάπης εκατοντάς*) και γενικά ο,τιδήποτε συμβάλλει στο να του προσδίδει καλή εμφάνιση (ρούχα, αρώματα, κοσμήματα κ.λπ.). Είναι επίσης δυνατό να καυχάται και ν' αναμένει την τιμή για τη δεξιοτεχνία των χεριών του ή την τεχνογνωσία του στον ένα ή τον άλλο τομέα.
Η κενοδοξία εξάλλου οδηγεί τον άνθρωπο στην έπαρση και τον αυτοθαυμασμό για τα πλούτη και τα υλικά αγαθά, που πέτυχε ν' αποκτήσει. Ενδεχομένως έτσι η κενοδοξία συνιστά ένα υποκινητή του πάθους της φιλαργυρίας, το οποίο ανταποδοτικά [Σ.τ.μ.: Σε κυκλική σειρά, το πρώτο ενισχύει το δεύτερο και το δεύτερο το πρώτο σε διαρκή πορεία] οδηγεί τον άνθρωπο στην κενοδοξία. Γράφει ο Αγιος Μάξιμος: «Κενοδοξία και φιλαργυρία αλλήλων εισι γεννετικά [Σ.τ.μ.: Διάβαζε γεννητικά] (sic)΄ οι μεν γαρ κενοδοξούντες πλουτούσιν, οι δε πλουτούντες κενοδοξούσιν». Η όρεξη της πολυτέλειας και της επίδειξης φαίνεται να συνδέεται με τα δύο πάθη: υποκινούμενη από την κενοδοξία και προϋποθέτοντας τη φιλαργυρία, τα αυξάνει ανταποδοτικά, καθώς ικανοποιείται. Συχνά η κενοδοξία ωθεί τον άνθρωπο να θέλει, ν' ανέλθει

κοινωνική θέση και τάξη (ΜΑΞΙΜΟΣ ΟΜΟΛΟΓΗΤΗΣ, *Αγάπης εκατοντάς*, ΔΩΡΟΘΕΟΣ ΓΑΖΗΣ, *Διδασκαλία*).

Το πάθος προσκολλά τον άνθρωπο σε όλες τις μορφές της εξουσίας και μάλιστα συνήθως εντοπίζεται ως η αιτία της αναζήτησης αυτής· είναι λοιπόν σύμμαχος και υποκινητής των δύο παθών, που οι Πατέρες ονομάζουν «φιλαρχία» (ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΝΥΣΣΗΣ, *Περί παρθενίας*) και πνεύμα κυριαρχίας (ΜΑΞΙΜΟΣ ΟΜΟΛΟΓΗΤΗΣ, *Αγάπης εκατοντάς*, ΙΩΑΝΝΗΣ ΣΙΝΑΪΤΗΣ, *Κλίμαξ*). Είναι σαφές ότι όποιος έχει την εξουσία και κυριαρχείται από την κενοδοξία επιζητεί το θαυμασμό και τον έπαινο. Επιπλέον αγωνίζεται διαρκώς ν' αρέσει, ώστε να συντηρεί και ν' αυξάνει το θαυμασμό, καθώς και για να διατηρεί την ισχύ του, τα προνόμια που απορρέουν από αυτή και τα οφέλη που του αποδίδει.

Σε λεπτομερέστερο επίπεδο, που τοποθετείται λιγότερο στον τομέα της εμφάνισης και της υλικότητας σε σχέση με τα προηγούμενα επίπεδα, αν και είναι σχεδόν το ίδιο διαδεδομένο, η κενοδοξία σημαίνει για το υποχείριό της αλαζονική επίδειξη των νοητικών ιδιοτήτων του· τέτοιες είναι η ευφυία του, η φαντασία του, η μνήμη του κ.λπ., όπως και η γνώση, ή η παιδεία του, η γλωσσική επάρκειά του, η ικανότητά του να διαλέγεται ή να γράφει ορθά (ΙΩΑΝΝΗΣ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ, *Προς Σταγείριον*). Συνίσταται επίσης στην αναζήτηση της προσοχής, του θαυμασμού και των εγκωμίων του άλλου για τις ικανότητες αυτές. Φαίνεται ότι ή φιλοδοξία στο διανοητικό και μορφωτικό τομέα, καθώς επίσης και στον πολιτικό ή οικονομικό (ΙΩΑΝΝΗΣ ΚΑΣΣΙΑΝΟΣ, *Conlationes*), είναι συχνότατα γέννημα της κενοδοξίας.
2) Το **δεύτερο είδος της κενοδοξίας** σύμφωνα με τη διάκριση του Αγίου Ιωάννη του Κασσιανού τροφοδοτείται από την **επιθυμία της μάταιης φήμης για τα πνευματικά και κρυμμένα αγαθά** (ΜΑΞΙΜΟΣ ΟΜΟΛΟΓΗΤΗΣ, *Αγάπης εκατοντάς*, ΕΥΑΓΡΙΟΣ, *Λόγος πρακτικός*). Στον πνευματικό άνθρωπο που υπόκειται ακόμη στα πάθη, συνυπάρχει με το πρώτο είδος ή καταλαμβάνει τη θέση του, όταν ο άνθρωπος ξεπερνά κάθε προσκόλληση στα κοσμικά αγαθά. Συνιστά για τον ματαιόδοξο την αυτοκαύχησή του ή την περιγραφή των αρετών ή της άσκησής του μπροστά στους άλλους ανθρώπους· σκοπός του είναι η αναζήτηση του θαυμασμού ή του επαίνου του άλλου για όλα αυτά (ΙΩΑΝΝΗΣ ΣΙΝΑΪΤΗΣ, *Κλίμαξ*). Έτσι όταν ο άνθρωπος πασχίζει να μάχεται τα διάφορα αυτά πάθη και να εφαρμόζει τις αρετές, -τα πάθη είναι η άρνηση των αρετών-, πολιορκείται ιδιαίτερα από τη δεύτερη βαθμίδα της κενοδοξίας. Σύμφωνα με τον Αγιο Ιωάννη της Κλίμακος: «πνεύμα κενοδοξίας χαίρει, ορών πληθυνομένην αρετήν» και ακόμη· «αναμένει μύρμηξ τελεσθήναι τον σίτον και κενοδοξία συναχθήναι τον πλούτον». Με το ίδιο νόημα ο Ευάγριος διαπιστώνει: «Μόνοι των λογισμών οι της κενοδοξίας και υπερηφανίας, μετά την ήτταν των λοιπών λογισμών επισυμβαίνουσι λογισμοί» και συνεχίζει: «τούτον τον λογισμόν [της κενοδοξίας] συναύξουσιν πάντες ηττηθέντες οι δαίμονες». Και ο Αγιος Μάξιμος συμφωνεί: «Όταν τινά [Σ.τ.μ.: Διάβαζε τι] (sic) νικήσης των ατιμοτέρων παθών [...] ευθύς εφίπταται επί σε ο της κενοδοξίας λογισμός». Στον άνθρωπο

λοιπόν, η κενοδοξία έχει την ικανότητα να καταλαμβάνει μόνη της τη θέση όλων των υπόλοιπων παθών συνολικά.

Η κενοδοξία διαθέτει ασυνήθιστη δύναμη. Ο λεπτός χαρακτήρας της (ΕΥΑΓΡΙΟΣ, *Λόγος πρακτικός*), η ικανότητά της να λαμβάνει πολλά σχήματα (ΕΥΑΓΡΙΟΣ, *Επιστολή*, 51. ΙΩΑΝΝΗΣ ΣΙΝΑΪΤΗΣ, *Κλίμαξ*), να εισχωρεί παντού και να επιτίθεται στον άνθρωπο από διαφορετικές πλευρές, καθιστούν ιδιαίτερα δύσκολη τόσο την εντόπιση όσο και την καταπολέμησή της. Πραγματικά, καθετί είναι δυνατόν ν' αποτελεί για τον άνθρωπο αφορμή ματαιοδοξίας. Με έκπληξη ο Ευάγριος διαπιστώνει την επιτηδειότητα των δαιμόνων να εκμεταλλεύονται τη συγκεκριμένη κατάσταση και μάλιστα παρέχει χαρακτηριστικά παραδείγματα, όπως και οι Αγιοι Ιωάννης Κασσιανός και Ιωάννης της Κλίμακος. Οι ασκητές, γράφει ο Αγιος Κασσιανός περιγράφουν όμορφα τη **φύση της συγκεκριμένης νόσου συγκρίνοντάς την μ' ένα κρεμμύδι**: όταν αφαιρούμε μια στιβάδα από την επιδερμίδα του, βρίσκουμε αμέσως κάποια άλλη και όταν εξάγουμε και αυτή και πάλι κάποια επομένη ξαναβρίσκουμε. Και ο Αγιος Ιωάννης της Κλίμακος εξηγεί: «Πάσιν αφθόνως λάμπει ο ήλιος· και πάσιν επιτηδεύμασιν επιχαίρει κενοδοξία· οίον τι λέγω, νηστεύων κενοδοξώ και καταλύων, ίνα μη γνωσθώ ως φρόνιμος πάλιν κενοδοξώ· λαλών περιβεβλημένος ηττώμαι ταύτη και ευτελή εξαλλάσσων πάλιν κενοδοξώ· λαλών ηττώμαι και σιωπών πάλιν ηττήθην· ως αν ρίψης ταύτην την τρίβολον, ορθόν το κέντρον ίσταται». Από τότε, διαπιστώνει ο Ευάγριος, «χαλεπόν διαφυγείν τον της κενοδοξίας λογισμόν· ο γαρ ποιείς εις καθαίρεσιν αυτού τούτο αρχή σοι κενοδοξίας ετέρας καθίσταται». Η λεπτότητα της κενοδοξίας είναι τέτοια, που ίσως οδηγεί τον άνθρωπο, εντελώς παράδοξα, να επιδεικνύει ζήλο στην άσκηση (ΔΩΡΟΘΕΟΣ ΓΑΖΗΣ, *Διδασκαλία*), ν' αγωνίζεται εναντίον ορισμένων παθών (ΙΩΑΝΝΗΣ ΣΙΝΑΪΤΗΣ, *Κλίμαξ*), να εφαρμόζει κάποιες αρετές (ΜΑΚΑΡΙΟΣ ΑΙΓΥΠΤΙΟΣ, *Ομιλία (Συλλογή ΙΙ)*, ΙΩΑΝΝΗΣ ΣΙΝΑΪΤΗΣ, *Κλίμαξ*, ΔΩΡΟΘΕΟΣ ΓΑΖΗΣ, *Διδασκαλία*), όπως και να γίνεται δέκτης μερικών χαρισμάτων. Πρέπει ωστόσο να παρατηρήσουμε ότι κάτω από την επιρροή τής κενοδοξίας, η άσκηση αποδεικνύεται ανωφελής τελικά, οι εφαρμοζόμενες αρετές είναι απατηλές και τα λαμβανόμενα χαρίσματα είναι μόνο φαινομενικά. Βλέπουμε συνεπώς ότι οι άνθρωποι φθάνουν σ' εκπληκτικά πνευματικά αποτελέσματα, όσο χρόνο επιδίδονται στην άσκηση μέσα από τη δύναμη της κενοδοξίας· αντίθετα θλίβονται φοβερά και εξαντλούνται, όταν επανέρχονται σε συνθήκες, όπου το πάθος που τους ενέπνεε δεν έχει πλέον τη δυνατότητα να εκφραστεί και να λειτουργήσει. Επιπλέον τ' αγαθά, που αποκτώνται μ' αυτό τον τρόπο, όχι μόνο δεν έχουν καμιά αξία ενώπιον του Θεού, αλλά μοιάζουν παράνομα και άτιμα, όπως υπογραμμίζει ο Αγιος Μακάριος, που υπενθυμίζει το λόγο του Ψαλμωδού: «Ο Θεός διεσκόρπισεν οστά ανθρωπαρέσκων» (Ψαλμ. 52, 6).

Όπως συμβαίνει και με τα υπόλοιπα πάθη, ο άνθρωπος εισπράττει ηδονή (ΙΩΑΝΝΗΣ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ, *Περί κενοδοξίας*, ΜΑΡΚΟΣ ΕΡΗΜΙΤΗΣ, Προς Νικόλαον) από την κενοδοξία· η απόλαυση αυτή τον προσκολλά ισχυρότερα στο πάθος του. Για να

εξακολουθήσει μάλιστα να τη λαμβάνει είναι διατεθειμένος να πράξει ο,τιδήποτε και -παράδοξα- να υποφέρει και ο,τιδήποτε (ΙΩΑΝΝΗΣ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ, Προς Σταγείριον). Εξαιτίας τής συχνά έντονης ηδονής, που συντηρεί τη φιλαυτία του (ΜΑΞΙΜΟΣ ΟΜΟΛΟΓΗΤΗΣ, *Προς Θαλάσσιον Πρόλογος*), ο άνθρωπος καταγίνεται με τη ματαιοδοξία (ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΝΥΣΣΗΣ, *Περί παρθενίας*).

Οι Πατέρες θεωρούν την κενοδοξία ως νόσο (ΙΩΑΝΝΗΣ ΚΑΣΣΙΑΝΟΣ, ΜΑΞΙΜΟΣ ΟΜΟΛΟΓΗΤΗΣ, *Θεολογία-οικονομία*, *Προς Θαλάσσιον*, ΙΩΑΝΝΗΣ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ, *Ματθαίος*, ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΝΑΖΙΑΝΖΗΝΟΣ, *Λόγος*, ΙΩΑΝΝΗΣ ΣΙΝΑΪΤΗΣ, *Κλίμαξ*, ΩΡΙΓΕΝΗΣ, *Περί ευχής*, ΑΜΜΩΝΑΣ, *Επιστολαί*) και μορφή μανίας (ΕΡΜΑΣ, *Ποιμήν*, ΙΩΑΝΝΗΣ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ, *Προς Σταγείριον*, *Εβραίοι*, *Ματθαίος*, *Περί κενοδοξίας*, ΜΑΞΙΜΟΣ ΟΜΟΛΟΓΗΤΗΣ, *Αγάπης εκατοντάς*, ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΝΥΣΣΗΣ, *Περί παρθενίας*, ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΜΕΓΑΣ, ΣΥΜΕΩΝ ΝΕΟΣ ΘΕΟΛΟΓΟΣ, *Κατηχήσεις*). Ο Αγιος Ιωάννης ο Χρυσόστομος εκφράζεται κατηγορηματικά: «Μανία τις εστιν η κενοδοξία». Παρατηρεί, ότι όπως διδάσκει ο Απόστολος Παύλος η αυτοκαύχηση είναι αφροσύνη (πρβλ. Β' Κορ. 12, 11), ενώ παράλληλα σημειώνει ότι ο δαίμονας της κενοδοξίας οδηγεί τον άνθρωπο στην έκσταση, εξαπατά τη διάνοιά του και αφού καταλάβει την ψυχή του, οδηγεί το νου σε σύγχυση μέχρι παραφοράς και παραληρήματος.

Ο παθολογικός χαρακτήρας της κενοδοξίας, όπως και αυτός των υπόλοιπων παθών εξαρτάται κατά κύριο λόγο από την ουσία του πάθους: τη διαστροφή της φυσικής και φυσιολογικής στάσης με την εκτροπή από την «κατά φύσιν» άσκηση, -σύμφωνη προς την εντελέχειά του- στην «παρά φύσιν» άσκηση. Η τάση της φύσης του ανθρώπου προς τη δόξα έχει δοθεί από το Θεό· αλλά επρόκειτο για τη θεία καύχηση την οποία προοριζόταν να λάβει μέσω της ένωσής του με το Θεό και όχι για την ανθρώπινη δόξα και καύχηση, την οποία επιζητεί το πάθος και την οποία η Παράδοση ονομάζει «καύχησιν κατά σάρκα» (πρβλ. Β' Κορ. 11, 18). «Ουχ η δόξα [κακόν], αλλ' η κενοδοξία», λέγει ο Αγιος Μάξιμος στο σημείο αυτό επαναλαμβάνοντας το ίδιο και για τα υπόλοιπα πάθη, ότι δηλαδή κακό είναι «η παράχρησις, ήτις επισυμβαίνει εκ του νου αμελείας περί την φυσικήν γεωργίαν». Προηγουμένως έχει επιβεβαιώσει ότι: «Κατά παραχρησιν αι κακίαι των της ψυχής δυνάμεων ημίν επισυμβαίνουσιν, οίον της τε επιθυμητικής και της θυμοειδούς και της λογιστικής». Παρόμοια διδάσκει και ο Αγιος Ιωάννης της Κλίμακος: «Φύσει τη ψυχή το δόξης επιθυμείν, αλλά της άνω». Η διάκριση αυτή μεταξύ των δύο μορφών καύχησης, της εκ του Θεού και της εκ του κόσμου, απαντάται σε πολλά κείμενα, όπου θίγεται το θέμα της κενοδοξίας (Εκτός από τα κείμενα που παρατίθενται στο συγκεκριμένο έργο, βλέπε ΣΥΜΕΩΝ ΝΕΟΥ ΘΕΟΛΟΓΟΥ, *Ηθικά*). Τη συναντάμε άμεσα στο κατά Ιωάννην Ευαγγέλιον (Ιωάν. 12,43)· ο Απόστολος Παύλος αναφέρεται έμμεσα σ' αυτή όταν κάνει λόγο για την εν Χριστώ καύχηση, καθιστώντας προσεκτικό τον καθένα απέναντι στον ενδεχόμενο κίνδυνο να καυχάται κάποιος έξω από το Χριστό (Φιλιπ. 3, 3. Γαλ. 6, 14). Ο Αγιος Ιωάννης της Κλίμακος προσδιορίζει με σαφήνεια: «Έστι δόξα εκ Κυρίου

προσγινομένη· "τους γαρ δοξάζοντάς με" φησί, "δοξάσω". Και έστιν εκ διαβολικής παρασκευής επακολουθούσα». Δύο φορές ο Απόστολος Παύλος διδάσκει: «Ο καυχώμενος εν Κυρίω καυχάσθω» (Α' Κορ. 1, 31. Β' Κορ. 10, 17). Η δόξα/καύχηση που ο άνθρωπος δέχεται από το Θεό με μετοχή στη δόξα Του μέσω της ένωσης με το Χριστό, είναι η μόνη που αληθινά αξίζει το όνομα αυτό, σημειώνει ο Ωριγένης, καθώς είναι η μόνη πραγματική, αληθινή, απόλυτη και αιώνια δόξα. Από την άλλη πλευρά είναι η μόνη, που αντιστοιχεί στο σκοπό της ανθρώπινης φύσης και στο μέτρο τού μεγαλείου που ο Θεός θέλησε να προσφέρει στον άνθρωπο. Είναι η δόξα, που αρμόζει στο αξίωμα του ανθρώπου, λέγει ο Αγιος Ιωάννης ο Χρυσόστομος.

Με την απομάκρυνσή του από το Θεό μέσω της αμαρτίας, ο άνθρωπος σταμάτησε ταυτόχρονα να τείνει προς αυτή τη δόξα, για την οποία τον προόριζε η φύση του. «Εκ φύσεως» εξακολουθεί να επιθυμεί τη δόξα· αναζητεί λοιπόν την ικανοποίηση αυτής της έμφυτης τάσης του στον αισθητό κόσμο, όπου και στρέφεται. Βρίσκει υποκατάστατα της ουράνιας και πνευματικής δόξας, την οποία έχασε από τα μάτια του, στην κοσμική και «κατά σάρκα» δόξα. Γράφει ο Αγιος Ιωάννης ο Χρυσόστομος: «Επειδή γαρ το άνθρωποι είναι απώλεσαν, περιέρχονται συλλέγοντες εαυτοίς ετέρωθεν την πολλού γέλωτος γέμουσαν δόξαν». Η αναζήτηση της κοσμικής δόξας μοιάζει έτσι με τον τρόπο που ο άνθρωπος αντισταθμίζει μέσα του, άθλια, την απουσία της ουράνιας δόξας και των αρετών· οι τελευταίες κάνουν μέτοχο της θείας δόξας τον άνθρωπο που ενώνεται με το Θεό. Γράφει ο Αγιος Δωρόθεος Γάζης: «Οι θέλοντες την δόξαν όμοιοι εισί τινι γυμνώ όστις αεί θέλει ευρείν μικρόν ράκος ή ει τι δήποτε, ίνα σκεπάση την ασχημοσύνην αυτού· ούτως και ο γυμνός από αρετών ζητεί την δόξαν των ανθρώπων». Συνολικά λοιπόν η κενοδοξία φαίνεται ότι χαρακτηρίζεται από διαστροφή και παθολογική εκτροπή της φυσικής τάσης τού ανθρώπου για δοξασμό· τέλος παρουσιάζεται ως παθολογική συμπεριφορά του υποκατάστατου [Σ.τ.μ.: Της φυσικής/φυσιολογικής τάσης τού ανθρώπου για δοξασμό] η οποία διαδέχεται μια οντολογική αποστέρηση ή ματαίωση. Στο σημείο αυτό πρέπει να γίνει αντιληπτό ότι πρόκειται για την ίδια τάση που προσανατολίζεται προς δύο αντίθετα νοήματα [Σ.τ.μ.: Ισοδύναμα: Αντίθετες κατευθύνσεις] και όχι για δύο τάσεις διαφορετικής φύσης, που είναι δυνατόν να συνυπάρχουν ανεξάρτητα η μία από την άλλη. Το γεγονός αυτό προκύπτει από πολλές πατερικές θέσεις: η αναζήτηση της ουράνιας δόξας και η αντίστοιχη της ματαιοδοξίας δρουν ανταγωνιστικά και αποκλείει η μία την άλλη ισοδύναμα· **η ανάπτυξη και επαύξηση της μιας συνεπάγεται εξασθένηση της άλλης** (ΙΩΑΝΝΗΣ ΣΙΝΑΪΤΗΣ, *Κλίμαξ*, Ανακεφαλαίωσις, ΙΣΑΑΚ ΣΥΡΟΣ, *Λόγος*, 5. ΣΥΜΕΩΝ ΝΕΟΣ ΘΕΟΛΟΓΟΣ, *Κατηχήσεις*, ΑΠΟΦΘΕΓΜΑΤΑ ΠΑΤΈΡΩΝ, ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΝΥΣΣΗΣ, *Περί παρθενίας*, ΩΡΙΓΕΝΗΣ, *Περί ευχής*, ΑΜΜΩΝΑΣ, *Διδάγματα*, ΘΕΟΓΝΩΣΤΟΣ, *Θεωρία-πράξις*).

Πρέπει να προσθέσουμε, ότι και με άλλη σημασία η κενοδοξία συνιστά διαστροφή της φύσης. Η λέξη «φύση» κατανοείται εδώ στην ευρύτερη σημασία της·

περιλαμβάνει όλα τ' αγαθά, που ο άνθρωπος έλαβε από το Θεό: πρόκειται για τις έμφυτες ή τις επίκτητες ιδιότητές του ή για τις αρετές του ή ακόμη για τα υλικά αγαθά, που κατέχει. Χρησιμοποιώντας όλα αυτά για τη δική του δόξα, αντί να τα θέτει αποκλειστικά στη διακονία της δόξας του Θεού, ο άνθρωπος, σύμφωνα με τον Αγιο Μάξιμο, με την κενοδοξία «την τε φύσιν και αυτήν νόθον την αρετήν καθίστησι». Και εξηγεί ιδιαίτερα το αποτέλεσμα της μίξης κενοδοξίας και υπερηφανίας: «Τούτων μίξις ο τύφος καθέστηκεν: προς μεν τον Θεόν έχων την καταφρόνησιν, καθ' ήν πέφυκε βλασφήμως διαβάλλειν την πρόνοιαν, προς δε την φύσιν κεκτημένος την αλλοτρίωσιν, καθ' ην πάντα τα της φύσεως παρά την φύσιν μεταχειρίζεται, τω κατά παράχρησιν τρόπω την της φύσεως παραφθείρων ευπρέπειαν».

Η κενοδοξία βυθίζει τον άνθρωπο στην απάτη, την ψευδαίσθηση και το παραλήρημα: είναι από τα κύρια παθολογικά αποτελέσματά της, που δικαιολογεί το συχνό χαρακτηρισμό της από τους Πατέρες ως «μανία». Οι Πατέρες (ΝΙΚΗΤΑΣ ΣΤΗΘΑΤΟΣ, *Κεφάλαια πρακτικά*) διαπιστώνουν ότι αποκαλύπτει τη διακοπή πίστης του ανθρώπου προς το Θεό, σύμφωνα με τη σχετική διδασκαλία του ίδιου του Χριστού, που ερωτά: «Πώς δύνασθε υμείς πιστεύσαι, δόξαν παρά αλλήλων λαμβάνοντες, και την δόξαν την παρά του μόνου Θεού ου ζητείτε;» (Ιωάν. 5, 44). Αντίθετα, εκφράζει προσκόλληση στον κόσμο (ΙΩΑΝΝΗΣ ΣΙΝΑΪΤΗΣ, *Κλίμαξ*): ο προσβαλλόμενος αρχίζει να πιστεύει στους ανθρώπους των οποίων επιζητεί την προσοχή, την εκτίμηση, τον θαυμασμό και τους επαίνους. Πιστεύει ακόμη σε καθετί επιδεκτικό να δημιουργήσει σ' αυτούς τις παραπάνω διαθέσεις ως προς το πρόσωπό του. Να γιατί ο Αγιος Ιωάννης της Κλίμακος θεωρεί ειδωλολάτρη το ματαιόδοξο, όπως και ο Αγιος Μακάριος που παρατηρεί: «Οι γαρ δοξάζοντες αυτόν άνθρωποι ούτοι εισιν αυτού θεοί».

Ο Αγιος Ιωάννης ο Ερημίτης διαπιστώνει ότι απαρχή της κενοδοξίας συνιστά η άγνοια της συγκεκριμένης ζωής, η οποία θεμελιώνει την ψευδαίσθηση· θύμα αυτής είναι ο ματαιόδοξος. Πραγματικά, αυτός αγνοεί την αληθινή αξία των πραγμάτων, -από τα οποία έλκει την καύχηση-, καθώς και της ίδιας της καύχησης. Αποδίδει σ' αυτά ουσία και σημασία, που δεν έχουν στην πραγματικότητα (ΝΙΚΗΤΑΣ ΣΤΗΘΑΤΟΣ, *Κεφάλαια πρακτικά*). Ενεργεί σα να είχαν απόλυτη και μόνιμη αξία, ενώ είναι κατεξοχήν άστατα και πρόσκαιρα. Αγνοεί ότι μόνο η θεία δόξα είναι τέλεια και αιώνια, καθώς και ότι τα πνευματικά κίνητρα της εν Χριστώ καύχησης είναι τα μόνα αυθεντικά πραγματικά. Ο ίδιος γράφει σ' άλλο σημείο ότι οι άνθρωποι δεν καταλαβαίνουν το άστατο των αγαθών [της ζωής αυτής] ούτε τη ματαιοδοξία, που προκύπτει από αυτά· δεν αντιλαμβάνονται την υπεροχή των έργων του Θεού, ούτε τη σοφία της Πρόνοιάς Του, ούτε τη μικρότητα και ταπεινότητα της ανθρώπινης φύσης. Να γιατί πριν ανθήσουν μαραίνονται, πριν φθάσουν στη δύναμη διαλύονται, πριν ανεβούν ταπεινώνονται, όλοι εκείνοι των οποίων η κατάσταση της φύσης υπόκειται σε κάθε τροπή και αλλοίωση και όλα τα έργα οδεύουν προς την καταστροφή και τη διάλυση. Και συνεχίζει διαπιστώνοντας, ότι καθώς οι ματαιόδοξοι δεν καταγίνονται με τη μελέτη των πραγμάτων, εκπλήσσονται από την αγάπη του αντίστοιχου

εγκωμίου, ιδιαίτερα δεδομένου ότι ο άνθρωπος δε στοχάζεται αρκετά ώστε ν' αναρωτηθεί: ποια είναι η τιμή της ματαιότητας, που μ' αιχμαλωτίζει, καθώς προτιμώ τη θέα των ανθρώπων παρά αυτή του Θεού και ορέγομαι τους επαίνους τους και όχι τους επαίνους του Θεού· και όλα αυτά ωσάν η καύχηση και η δόξα που προέρχονται από τους ανθρώπους να είναι για μένα ανώτερη από τη δόξα που έχει προέλευση τον Κυβερνήτη του σύμπαντος και ωσάν να θεωρούσα την τιμή των ανθρώπων ισοδύναμη μ' αυτή των αγγέλων. Το ίδιο τ' όνομα της κενοδοξίας φανερώνει το χαρακτήρα της: μάταιος, τιποτένιος, άστατος, παροδικός, επιφανειακός· όπως ακριβώς και αυτός του κόσμου, που η μορφή του περνά και φεύγει (Β' Κορ. 7, 31)· και όμως η ματαιοδοξία από τον κόσμο αντλεί την τροφή της, οι δε Πατέρες μετά τον προφήτη Ησαΐα την παρομοιάζουν με το άνθος του χόρτου [Σ.τ.μ.: Πόα, με σύντομη ζωή] (Ησ. 40, 6-7) ή ακόμη και με όνειρο και με κάθε είδους πραγματικότητα χωρίς διάρκεια και σταθερότητα. Ο Αγιος Ιωάννης ο Χρυσόστομος ερωτά: «Τί τρέχεις οπίσω της σκιάς, και ου καταλαμβάνεις την αλήθειαν; Τί διώκεις τα απολλύμενα, και ου ζητείς τα μένοντα; [...] Κατάλιπε τον καπνόν και την σκιάν, και τον χόρτον, και την αράχνην ουδέ γαρ όνομα οίδα άξιον της ευτελείας ταύτης επιθείναι». Ο ίδιος ερωτά πάλι και απαντά: «Τί γαρ εστι τα ανθρώπινα πράγματα; Τέφρα και κόνις, και ωσεί χνους κατά πρόσωπον ανέμου, καπνός και σκιά, και φύλλον περιφερόμενον και άνθος, όναρ και διήγημα, και μύθος, άνεμος και αήρ χαύνος απλώς διαρρέων, πτερόν ουχ ιστάμενον, ρεύμα παρατρέχον, και ει τι τούτων ουδαμινέστερον», για να υπογραμμίσει σε συνάρτηση με τις διαπιστώσεις αυτές, τον παθολογικό χαρακτήρα της προσκόλλησης στα μάταια υλικά πράγματα. «Μάταιον γαρ εκείνο λέγεται το κενόν, όταν όνομα μεν η, πράγμα δε μη η [...] Τίς ουν ούτως ανόητος, ως ονόματα ζητείν πραγμάτων έρημα, και τα διάκενα διώκειν, α φεύγειν δει; [...] Δια δη ταύτα οδυνάται ο Προφήτης, τοσαύτην αλογίαν ορών εν τω βίω. Ώσπερ γαρ αν ει τις ιδών τινα φεύγοντα φως, διώκοντα δε σκότος λέγει: "Ίνα τί τούτο ποιείς το παράλογον;" ούτω και αυτός: "Ίνα τί αγαπάτε ματαιότητα, και ζητείτε ψευδός;"».

Φαίνεται λοιπόν ότι η κενοδοξία περιλαμβάνει και μία ψευδαισθητική εικόνα της πραγματικότητας, καθώς ο άνθρωπος, που βρίσκεται κάτω από την επιρροή της στα-ματά ν' αποδίδει αξία, σημασία, ουσία σε όποιον τη διαθέτει, ενώ απονέμει αυτές τις ιδιότητες σ' αυτόν που τελικά τις στερείται· η αίσθηση που έχει για τον κόσμο είναι συγκεχυμένη και αντίστροφη [από την πραγματική εικόνα] · ο νους του περιπλανάται σε αόριστες εκτιμήσεις για τα πράγματα, ώστε δίνει την εντύπωση ότι έχει προσβληθεί από μανία. Ο Αγιος Ιωάννης ο Χρυσόστομος διαπιστώνει: «Ο γαρ τούτοις αλούς τοις πάθεσι και αυτών των αισθητηρίων ως ειπείν το κριτήριον απόλλυσι και ουδέν έλαττον πάλιν των μαινομένων διάκειται». Η ψευδαισθητική αντίληψη των πραγμάτων ως αποτέλεσμα της κενοδοξίας συναντάται συχνά στην καθημερινή πραγματικότητα και με μορφές αντιφατικές. Ο Αγιος Μάξιμος σημειώνει για παράδειγμα: «Ώσπερ οι γονείς των σωμάτων προσπάσχουσι τοις εξ αυτών γεννωμένοις, ούτω και ο νους φυσικώς τοις εαυτού πρόσκειται λόγοις. Και ώσπερ τοις εκείνων εμπαθεστέροις, καν πάντων κατά πάντα ώσιν οι παίδες

καταγελαστότατοι, πάντων φαίνονται επιεικέστατοι και ευμορφότατοι, ούτω και τω άφρονι νω οι αυτού λόγοι, καν πάντων ώσι· μοχθηρότεροι, πάντων φαίνονται φρονιμώτεροι».

Αυτά δεν ισχύουν μόνο για το πρώτο είδος κενοδοξίας· παρόμοια και στο δεύτερο είδος, ο άνθρωπος εκδηλώνει ψευδαισθητική γνώση, ιδιαίτερα μάλιστα για τον εαυτό του. «Κενοδοξία εστί, κατά μεν το είδος φύσεως εναλλαγή και ηθών διαστροφή και παρατήρησις μέμψεως», γράφει ο Αγιος Ιωάννης της Κλίμακος. Πράγματι, ο ματαιόδοξος αποδίδει στον εαυτό του ιδιότητες και αρετές, που δεν κατέχει, ενώ δε βλέπει σφάλματα και πάθη, που τον έχουν καταλάβει. Και πάλι όμως αυταπατάται, όταν καυχιέται για τις αρετές που πράγματι διαθέτει. Από τη μια πλευρά θεωρεί τον εαυτό του πηγή και ιδιοκτήτη των αρετών του, ενώ πραγματικά είναι δωρεά τον Θεού, στον Οποίο και ουσιαστικά ανήκουν. Από την άλλη πλευρά, όπως υπογραμμίζει ο Αγιος Ιωάννης της Κλίμακος, μόλις ο άνθρωπος αρχίσει να καυχιέται για τις αρετές του, παύει να είναι ενάρετος εξαιτίας της καύχησης του και επαινεί τον εαυτό του για πνευματικό πλούτο που δεν κατέχει πλέον.

Η κενοδοξία οδηγεί σε κάθε είδους κακό, αυτόν που αιχμαλωτίζει. Όσοι ενεργούν για να δοξασθούν από τους ανθρώπους έχουν ήδη λάβει την αμοιβή τους, λέγει ο Χριστός (Ματθ. 6, 2), ο οποίος και πάλι ζητεί την προσοχή μας: «Ουαί όταν καλώς υμάς είπωσι πάντες οι άνθρωποι» (Λουκ. 6, 26). Και ο Ψαλμωδός διαπιστώνει: «Ο Θεός διεσκόρπισεν οστά ανθρωπαρέσκων» (Ψαλμ. 52, 6). «Ώσπερ τας ημέρας διαδέχονται αι νύκτες και τα θέρη οι χειμώνες, ούτω κενοδοξίαν [...] λύπαι και οδύναι, είτε εν τω παρόντι είτε εν τω μέλλοντι [βίω διαδέχονται]», γράφει ο Αγιος Μάξιμος. Ο Αγιος Ιωάννης ο Χρυσόστομος παρατηρεί ότι η δοξομανία είναι η κορωνίδα των παθών και σημειώνει αναφερόμενος σε όσους επιζητούν την πρωτοκαθεδρία με την ώθηση της κενοδοξίας, ότι: «τυραννικόν το πάθος και συνεχώς ενοχλούν». Ο Αγιος Διάδοχος Φωτικής παρατηρεί ότι οι δαίμονες «την φιλοδοξίαν μάλιστα εις πρόφασιν της εαυτών κακίας λαμβάνουσιν» και κατόπιν «ώσπερ δια θυρίδος τινός σκοτεινής εισπηδώντες τας ψυχάς διαρπάζουσιν».

Το πάθος της ματαιοδοξίας καταστρέφει την εσωτερική ειρήνη επηρεάζοντας την ψυχή με πολλούς τρόπους. Ο Αγιος Ισαάκ εξηγεί: «Η κενοδοξία δια την διηνεκή ταραχήν και φύρσιν των ενθυμήσεων αυτής εκ της απαντήσεως των πραγμάτων συνάγει θησαυρούς εναγείς και μολύνει την καρδίαν» και ο Αγιος Μάρκος ο Ερημίτης παρατηρεί: «Όταν ίδης λογισμόν, ανθρωπίνην σοι δόξαν υπαγορεύοντα, γίνωσκε σαφώς ότι αισχύνην σοι κατασκευάζει».
Πρώτιστα κάνει τον άνθρωπο ν' απασχολείται πως θ' αποσπάσει το θαυμασμό και τους επαίνους που επιθυμεί. Γεμίζει λοιπόν την ψυχή του με διαρκή μέριμνα και συχνά του προκαλεί αγωνιώδη και υπερβολική ταραχή. Η μέριμνα πολλαπλασιάζεται όταν η κενοδοξία δεν καταφέρνει να ικανοποιηθεί. Συχνά τότε παρατηρείται το φαινόμενο, ο ματαιόδοξος όχι μόνο να μην κινεί την προσοχή και να μην έλκει το

θαυμασμό τού άλλου, όπως προεξοφλεί, αλλά να οδηγείται στο αντίθετο αποτέλεσμα. «Κενοδοξία αντί τιμής πολλάκις ατιμίας εγένετο πρόξενος», λέγει ο Αγιος Ιωάννης της Κλίμακος. Και ο Αγιος Μάρκος ο Ερημίτης παρατηρεί: «Όταν ίδης τινά εν πολλαίς ατιμίαις οδυνώμενον, γίνωσκε, ότι λογισμοίς κενοδοξίας ενεφορήθη». Στη θέση των αναμενόμενων επαίνων, εισπράττει στην καλύτερη περίπτωση αδιαφορία· ενώ στη χειρότερη έλκει εναντίον του το μίσος, προκαλεί το φθόνο και τη ζήλεια, γεννά κριτικές και σαρκασμούς, ιδιαίτερα όταν η ματαιοδοξία του εκδηλώνεται με τα λόγια του ή διαφαίνεται από τις διαθέσεις του. Ο Αγιος Ιωάννης ο Χρυσόστομος απευθύνει σαφή προειδοποίηση στους ακροατές του: «Φυλαξώμεθα τοίνυν το περί εαυτών τι λέγειν τούτο γαρ και παρά ανθρώποις μισητούς και παρά Θεώ βδελυρούς εργάζεται». Τέτοια κατάσταση δεν είναι δυνατόν να μη γεννήσει στον άνθρωπο λύπη (ΙΣΑΑΚ ΣΥΡΟΣ, *Λόγος*, 1.5) και αγωνία, καθώς αφενός μεν στερείται την αναμενόμενη, με βάση το πάθος του, ηδονή, αφετέρου δε οφείλει ν' αντιμετωπίσει το θυμό και την επιθετικότητα του περιβάλλοντός του. Ο ματαιόδοξος υποφέρει από τη διατάραξη των αρμονικών σχέσεων με τον περίγυρό του και οφείλει να απασχολείται με τη, -δυσκολότερη-, εξεύρεση νέων μέσων, ώστε με την εκμετάλλευσή τους ν' αντικαταστήσει όσα απέτυχαν.

Κάτω από την επιρροή της κενοδοξίας, ο άνθρωπος χάνει την αυτονομία του, αλλοτριώνεται και απομονώνεται τόσο στο ίδιο το πάθος, όσο και σ' εκείνα τα στοιχεία που το πάθος έχει ανάγκη, ώστε να τραφεί και να αναπτυχθεί. Ο Αγιος Ιωάννης ο Χρυσόστομος υπογραμμίζει τον ιδιαίτερα τυραννικό χαρακτήρα του πάθους, που το θεωρεί έσχατη και φοβερότατη δουλεία, που καταφέρνει να εξουσιάζει και τις μεγαλύτερες ψυχές. Όπως κάθε άλλο πάθος υποτάσσει τον άνθρωπο στις ειδικές σαρκικές επιθυμίες του και στην ηδονή, που συνδέεται με τη ματαιοδοξία· επιπλέον τον καθιστά εξαρτώμενο από το βλέμμα και την άποψη του άλλου· τέλος τον υποδουλώνει σ' αυτούς που επιδιώκει ν' αρέσει, επειδή αναμένει τα εγκώμια και τους επαίνους τους. Πόσο δυστυχισμένος είμαι, αλληλογραφεί ο Αγιος Ιωάννης Ερημίτης· ο Θεός με δημιούργησε ελεύθερο, και πάνω μου βαραίνει η κυριαρχία πολλών ανθρώπων, καθώς γίνομαι σκλάβος όλου του κόσμου με την επιθυμία μου ν' αρέσω σ' όλο τον κόσμο.

Αλλο φοβερό και επικίνδυνο αποτέλεσμα της κενοδοξίας είναι η βύθιση του ανθρώπου σ' ένα κόσμο φαντασμάτων. Ο Αγιος Ισαάκ Σύρος σημειώνει ότι «οις ζη ο κόσμος [...] υπό της κενοδοξίας κινούμενοι [...] ταράττονται αλόγως κινούμενοι». Πράγματι, με την έμπνευσή της, ο άνθρωπος φαντάζεται κάθε είδους ιδιότητες, αρετές, αξίες, αγαθά, κ.λπ. και αναπαριστά με το νου τον εαυτό του να συμμετέχει σε καταστάσεις που αξίζουν αναγνώριση και εγκώμια. «Τα πάθη τής φιλοδοξίας τής εικονιζούσης τα πρόσωπα και φανταζούσης, και εις επιθυμίαν και έφεσι διεγείρει». Πρώτη παθολογική συνέπεια του γεγονότος αυτού είναι η απόσπαση του ανθρώπου από την πραγματικότητα που ζει, η διάσπαση της προσοχής του από το περιβάλλον, η επιβράδυνση και ο περιορισμός της δράσης του στα εντελώς απαραίτητα καθήκοντά

του και η παράλυση του ζωτικού δυναμισμού του, ωσότου θέσει την ψυχή του σε κατάσταση νάρκωσης. Τα συγκεκριμένα παθολογικά στοιχεία υπενθυμίζονται από τον Αγιο Κασσιανό: Η δυστυχισμένη ψυχή, θέλγεται από τη γλυκύτητα των λογισμών της, μονοπωλείται από τις εικόνες της, βαθιά ναρκωμένη γίνεται άθυρμα και ωθείται έντονα από την κενοδοξία· αποτέλεσμα αυτών είναι να μη μπορεί γενικά πλέον η ψυχή να επιτηρεί με προσοχή ότι συμβαίνει παρουσία της και στους αδελφούς της, ενώ ευχαριστείται με την προσκόλλησή της σ' αυτά τα πράγματα, -σαν να ήταν αληθινά-, που τα ονειρεύτηκε όντας σ' εγρήγορση κατά την φαντασιόπληκτη περιπλάνηση του νου. Είναι δυνατό η διαδικασία της φαντασίωσης να έχει τη ρίζα της, - εάν διατηρείται και αναπτύσσεται-, σε οξέα ψευδαισθητικά επεισόδια ή σε παραισθήσεις. Διαπιστώνει σχετικά ο Ευάγριος: «Αρχή πλάνης, νου κενοδοξία». Το ζήτημα τούτο πρέπει να φοβίζει ιδιαίτερα τον πνευματικά αγωνιζόμενο [Σ.τ.μ.: Απόδοση της γαλλικής λέξης "spirituel" στην ευρεία σημασία της. Στην στενή έννοια ο πνευματικός. Αλλες σημασίες: ο ευλαβής, ο φιλόθεος, ο εκκλησιαστικός] που παραδίνεται στο πάθος αυτό και συνεπώς προσφέρει ευνοϊκό έδαφος στο δαίμονα της κενοδοξίας, που συνηθίζει να επιτίθεται με δύναμη την ώρα της προσευχής. Γράφει σχετικά ο Ευάγριος: «Επάν καθαρώς λοιπόν, απλανώς και αληθώς προσεύχηται ο νους το τηνικαύτα, ουκ έτι εκ των αριστερών υπέρχονται οι δαίμονες, αλλ' εκ των δεξιών υποτίθενται γαρ αύτω δόξαν Θεού, και σχηματισμόν τινα των τη αισθήσει φίλων, ως δοκεί τελείως τετεύχθαι αυτόν του περί προσευχής σκοπού. Τούτο δε έφρασε θαυμαστός και γνωστικός ανήρ, υπό του της κενοδοξίας πάθους γίνεσθαι». Το πάθος εξηγεί αλλού, ωθεί το νου «κινούμενον, εν σχήματι και μορφαίς περιγράφειν πειράται το Θείον»: οι δαίμονες προπορεύονται της τάσης αυτής του νου και παρουσιάζονται εκεί για να εκτρέψουν και να ταράξουν όποιον είχε την ατυχία να το αφήσει ν' αναπτυχθεί μέσα του. Ο Παλλάδιος στη *Λαυσαϊκή Ιστορία* αναφέρει το παράδειγμα ενός μοναχού που έφθασε στη μανία κάτω από την επίδραση της ματαιοδοξίας: «Διέφθαρτο δε αυτού το φρονούν τη ακολασία της κενοδοξίας».

Τα **παθολογικά αποτελέσματα της κενοδοξίας** είναι ευρέως εκτεταμένα και στο **πνευματικό επίπεδο**. Εισάγει στον άνθρωπο τον πνευματικό θάνατο (ΑΠΟΦΘΕΓΜΑΤΑ ΠΑΤΕΡΩΝ, ΑΜΜΩΝΑΣ, *Επιστολαί*). Τυφλώνει το νου του (ΜΑΡΚΟΣ ΕΡΗΜΙΤΗΣ, *Νόμος πνευματικός*, ΗΣΥΧΙΟΣ ΙΕΡΟΣΟΛΥΜΙΤΗΣ, *Περί νήψεως*), τον ταράσσει (ΙΣΑΑΚ ΣΥΡΟΣ, *Λόγος*, 5) και ελαττώνει σημαντικά τη γνώση του (ΑΜΜΩΝΑΣ, *Διδάγματα*, ΗΣΥΧΙΟΣ ΙΕΡΟΣΟΛΥΜΙΤΗΣ, *Περί νήψεως*). Καταστρέφει όλες τις αρετές που απέκτησε ο άνθρωπος (ΙΩΑΝΝΗΣ ΣΙΝΑΪΤΗΣ, *Κλίμαξ*, ΑΠΟΦΘΕΓΜΑΤΑ ΠΑΤΕΡΩΝ, ΙΩΑΝΝΗΣ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ, *Ματθαίος-ομιλία*, ΜΑΚΑΡΙΟΣ ΑΙΓΥΠΤΙΟΣ, *Ομιλία* (Συλλογή ΙΙΙ)) και καθιστά όλες τις ασκητικές του προσπάθειες εντελώς άχρηστες (ΙΩΑΝΝΗΣ ΣΙΝΑΪΤΗΣ, *Κλίμαξ*). Εξαιτίας της, παρατηρεί ο Αγιος Μάξιμος: «Εισί πολλά τινα φύσει καλά υπό των ανθρώπων γινόμενα, αλλ' ού καλά πάλιν [...] όταν δια κενοδοξίαν γίνονται». Η άσκηση και οι αρετές, που η ματαιοδοξία τείνει ν' αναπτύξει πραγματικά λειτουργούν για να ενώσουν τον άνθρωπο με το Θεό και να τον καταστήσουν τελικά μέτοχο της θείας

δόξας. Μέσω της κενοδοξίας, ο άνθρωπος τις διαστρέφει από το φυσιολογικό σκοπό τους και τις κάνει υπηρέτες τής δικής του δόξας· σκοπός του είναι να δοξασθεί από τους ανθρώπους ή τον ίδιο τον εαυτό του, και όχι από το Θεό όπως οφείλει. Η απώλεια των καρπών τής άσκησης και των αρετών, πέρα από το γεγονός ότι συνιστά πνευματική καταστροφή για τον εαυτό του, οδηγεί αναπόφευκτα στη δημιουργία κατάστασης πόνου και οδύνης στην ψυχή του. Αυτή, στερούμενη τα πολυτιμότερα αγαθά και την πνευματική απόλαυση, που εισέπραττε, βρίσκεται και πάλι κενή, εγκαταλειμένη, γεμάτη ταραχή και δυσφορία και φαίνεται προορισμένη να βιώνει μόνιμα έλλειψη ικανοποίησης. Γιατί, αν η ηδονή που προσαρτάται στην κενοδοξία έχει παροδικά τη δυνατότητα να γεμίζει την ψυχή, δε θα μπορούσε να διατηρεί την ισχύ αυτή για πάντα, εξαιτίας, όπως είδαμε, του μερικού, πρόσκαιρου και μη πραγματικού χαρακτήρα της, του κατ' εικόνα των σαρκικών πραγμάτων με τα οποία τρέφεται· τελικά η ηδονή βυθίζει την ψυχή στην απογοήτευση και την πικρία. Γράφει ο Αγιος Ιωάννης Κασσιανός ότι η κενοδοξία είναι τροφή που τέρπει την ψυχή για μικρό χρονικό διάστημα, αλλά μετά την αφήνει άδεια, χωρίς αρετή και γυμνή, άγονη, στερημένη από κάθε πνευματικό καρπό. Συνεπώς η κενοδοξία όχι μόνο καταστρέφει την αρετή μεγάλων κόπων [Σ.τ.μ.: Πνευματικών αγώνων] αλλά προξενεί στην ψυχή ακόμη μεγαλύτερους πόνους και βάσανα.

Καταστρέφοντας τις αρετές που αποκτήθηκαν, η κενοδοξία πρώτιστα οδηγεί σε επανεμφάνιση των αντίστοιχων παθών στην ψυχή και ανοίγει κατόπιν τη θύρα και σε όλα τα υπόλοιπα πάθη (ΕΥΑΓΡΙΟΣ, *Πονηροί λογισμοί*, ΑΜΜΩΝΑΣ, *Διδάγματα*). Οι Πατέρες, όπως είδαμε, την κατατάσσουν μεταξύ των τριών γενικότατων παθών, που αποτελούν πηγή όλων των υπολοίπων. Ο Αγιος Μάρκος ο Ερημίτης την αξιολογεί ως «ρίζαν αισχράς επιθυμίας», «αιτίαν πάσης κακίας», «μητέρα των κακών» και διδάσκει ότι «κενοδοξία [...] δουλεύειν τη αμαρτία πέφυκε». Προπαντός γεννά την υπερηφανία (ΑΜΜΩΝΑΣ, *Διδάγματα*, ΕΥΑΓΡΙΟΣ, *Λόγος πρακτικός*, ΜΑΞΙΜΟΣ ΟΜΟΛΟΓΗΤΗΣ, *Αγάπης εκατοντάς*, ΙΣΑΑΚ ΣΥΡΟΣ, *Λόγος*, 23), της οποίας είναι πρόδρομος (ΙΩΑΝΝΗΣ ΣΙΝΑΪΤΗΣ, *Κλίμαξ*), αρχή (ΙΩΑΝΝΗΣ ΣΙΝΑΪΤΗΣ, *Κλίμαξ*) και μητέρα (ΙΩΑΝΝΗΣ ΣΙΝΑΪΤΗΣ, *Κλίμαξ*), καθώς και όλων των παθών, που συνδέονται με την υπερηφανία: της βλασφημίας (ΜΑΡΚΟΣ ΕΡΗΜΙΤΗΣ, *Εξ έργων δικαίωσις*), της κατάκρισης (ΜΑΡΚΟΣ ΕΡΗΜΙΤΗΣ, *Νόμος πνευματικός*) και της περιφρόνησης του άλλου, του πνεύματος κυριαρχίας, της φιλαρχίας, της σκληροκαρδίας (ΑΠΟΦΘΕΓΜΑΤΑ ΠΑΤΕΡΩΝ), της ανυπακοής. Παράγει ακόμη την οργή (ΙΩΑΝΝΗΣ ΣΙΝΑΪΤΗΣ, *Κλίμαξ*, ΜΑΚΑΡΙΟΣ ΑΙΓΥΠΤΙΟΣ, *Ομιλία* (Συλλογή ΙΙ), ΜΑΡΚΟΣ ΕΡΗΜΙΤΗΣ, *Νόμος πνευματικός*, ΙΣΑΑΚ ΣΥΡΟΣ, *Λόγος*, 5. ΗΣΥΧΙΟΣ ΙΕΡΟΣΟΛΥΜΙΤΗΣ, *Περί νήψεως*) και όλους τους δορυφόρους της: το μίσος (ΜΑΞΙΜΟΣ ΟΜΟΛΟΓΗΤΗΣ, *Αγάπης εκατοντάς*, ΗΣΥΧΙΟΣ ΙΕΡΟΣΟΛΥΜΙΤΗΣ, *Περί νήψεως*), τη μνησικακία (ΙΩΑΝΝΗΣ ΣΙΝΑΪΤΗΣ, *Κλίμαξ*), τη ζήλεια, τις διχόνοιες, τις φιλονικίες. Προέρχονται επιπλέον από αυτή: το ψεύδος (ΑΠΟΦΘΕΓΜΑΤΑ ΠΑΤΕΡΩΝ, ΘΑΛΑΣΣΙΟΣ, *Αγάπης εκατοντάς*), η υποκρισία (ΘΑΛΑΣΣΙΟΣ, *Αγάπης εκατοντάς*), οι μωρολογίες (ΙΩΑΝΝΗΣ ΣΙΝΑΪΤΗΣ, *Κλίμαξ*), η δειλία (ΙΩΑΝΝΗΣ ΣΙΝΑΪΤΗΣ, *Κλίμαξ*),

η πορνεία (ΕΥΑΓΡΙΟΣ, *Λόγος πρακτικός*, ΙΣΑΑΚ ΣΥΡΟΣ, *Λόγος*, 1), η φιλαργυρία και η πλεονεξία (ΜΑΞΙΜΟΣ ΟΜΟΛΟΓΗΤΗΣ), και όπως ήδη υπογραμμίσαμε, η λύπη (ΕΥΑΓΡΙΟΣ, *Λόγος πρακτικός*, ΙΣΑΑΚ ΣΥΡΟΣ, *Λόγος*, 1).

Σημειώνουμε, για να τελειώσουμε, ότι οι δαίμονες παίζουν πολύ ενεργό ρόλο στη γέννηση και την ανάπτυξη της κενοδοξίας (ΙΩΑΝΝΗΣ ΣΙΝΑΪΤΗΣ, *Κλίμαξ*, ΝΙΚΗΤΑΣ ΣΤΗΘΑΤΟΣ, *Κεφάλαια πρακτικά*). «Τα μετά ταραχής και κενοδοξίας γινόμενα των δαιμόνων εστί», διδάσκει ο Αγιος Ιωάννης Γάζης. Ο Αγιος Βαρσανούφιος επιβεβαιώνει ότι «[...] κενοδοξίαν ενεργούντες εισίν οι δαίμονες προς το εξολοθρεύσαί σου την ψυχήν». Εάν οι δαίμονες δεν την εισάγουν στην ψυχή, επωφελούνται σε κάθε περίπτωση από τη γέννηση και την παρουσία της στην ψυχή, ώστε να την υποδουλώσουν στην καταστροφική τους δράση (ΜΑΡΚΟΣ ΕΡΗΜΙΤΗΣ, Προς σχολαστικόν). «Την γαρ φιλοδοξίαν μάλιστα εις πρόφασιν της εαυτών κακίας λαμβάνοντες δι' εκείνης ώσπερ δια θυρίδος τινός σκοτεινής εισπηδώντες τας ψυχάς διαρπάζουσιν», γράφει ο Αγιος Διάδοχος Φωτικής. Όποιος δέχεται μέσα του το πάθος αυτό εκπληρώνει το θέλημα του διαβόλου (ΑΠΟΦΘΕΓΜΑΤΑ ΠΑΤΕΡΩΝ), για να καταλήξει τελικά να γίνει σκλάβος του και άθυρμά του. Ο Αββάς Ησαΐας παρατηρεί: «Ο φιλών το δοξάζεσθαι υπό των ανθρώπων εκτός φθόνου είναι ου δύναται· ο δε έχων φθόνον ου δύναται ευρείν ταπεινοφροσύνην ο δε τοιούτος παρέδωκε την ιδίαν ψυχήν τοις εχθροίς αυτού, και ούτοι περιέλκουσιν αυτήν εις πολλά κακά και αναιρούσιν αυτήν».

(Απόσπασμα από το βιβλίο «Η ΘΕΡΑΠΕΥΤΙΚΗ ΤΩΝ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΩΝ ΝΟΣΗΜΑΤΩΝ: Εισαγωγή στην ασκητική παράδοση της Ορθοδόξου Εκκλησίας», JEAN CLAUDE LARCHET (*), Εκδόσεις «Αποστολική Διακονία», Μετάφραση: ΧΡΙΣΤΟΣ ΚΟΥΛΑΣ)

(*) Ο Jean Claude Larchet γεννήθηκε το 1949 στη βορειοανατολική Γαλλία. Διδάκτωρ Φιλοσοφίας και διδάκτωρ Θεολογίας του Πανεπιστημίου του Στρασβούργου, είναι συγγραφέας δεκαπέντε βιβλίων και πολυάριθμων άρθρων που αφορούν τη θεολογία και την πνευματικότητα των Πατέρων της Εκκλησίας, τα οποία μεταφράστηκαν σε δώδεκα γλώσσες. Θεωρείται ως ένας από τους κορυφαίους Ορθόδοξους πατρολόγους και ένας σημαντικός εκφραστής της Ορθοδοξίας στην Ευρώπη. Ζει και εργάζεται ως καθηγητής στη Γαλλία. Διευθύνει, σε δύο γαλλικούς εκδοτικούς οίκους, μία συλλογή βιβλίων αφιερωμένων σε σύγχρονους πνευματικούς της Ορθόδοξης Εκκλησίας, ανάμεσα στους οποίους συγκαταλέγονται ο γέροντας Ιωσήφ ο Ησυχαστής, ο γέροντας Παΐσιος, ο γέροντας Εφραίμ Κατουνακιώτης, ο γέροντας Χαράλαμπος, ο γέροντας Πορφύριος.

ΣΧΕΤΙΚΟ ΚΕΙΜΕΝΟ:

Η θεραπευτική της κενοδοξίας και της υπερηφανίας: Η ταπείνωση (Jean Claude Larchet)